

POHJOIS-KARJALAN
AMMATTIKORKEAKOULU

**VOIMAVAROJA JA VERTAISTUKEA LASTENSUOJELUN
PERHEHOITON 20 OP
Pilottikoulutus lastensuojelun perhehoitajille**

ARVIOINTIRAPORTTI

Riitta DalMaso
Sari Johansson
Syyskuu 2010

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	3
2	LASTENSUOJELUN PERHEHOITO.....	3
	2.1 Perhehoitajuus Suomessa	4
	2.2 Syitä perhehoidon vähyyteen Suomessa	4
	2.3 Perhehoidon moninaiset haasteet	4
3	VOIMAVAROJA JA VERTAISTUKEA LASTENSUOJELUN PERHEHOITON – KOULUTUS.....	5
	3.1 Koulutuksen suunnitteluprosessi.....	5
	3.2 Koulutuksen kulku ja sisällöt.....	6
4	VOIMAVAROJA JA VERTAISTUKEA LASTENSUOJELUN PERHEHOITON – PILOTTIKOULUTUKSEN ARVIOINTI	10
	4.1 Osallistujien näkökulma	10
	4.2 Kouluttajien näkökulma	12
5	YHTEENVETO JA KEHITTÄMISKOHTEET	13
	LÄHTEET	14

1 JOHDANTO

”Voimavaroja ja vertaistukea lastensuojelun perhehoitoon” -pilottikoulutus oli Joensuun kaupungin ja Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun yhteistyössä toteuttamaa koulutusta. Koulutus kuului osana sosiaali- ja terveydenhuollon kansallisen kehittämisohjelman (KASTE-OHJELMA) Lasten ja perheiden hyvinvointipalveluiden kehittämishankkeeseen Itä- ja Keski-Suomessa 2008–2011. Itä- ja Keski-Suomessa on toteutettu lasten ja perheiden hyvinvointipalveluiden kehittämishanke, jossa yhtenä kehittämiskohteena on perhehoito. Hankkeen osaluoteita ovat perhehoidon palkkiojärjestelmä, sijaisperheiden monimuotoisuus ja perhehoitajien täydennyskoulutus.

”Voimavaroja ja vertaistukea lastensuojelun perhehoitoon” – pilottikoulutuksessa Pohjois-Karjalan perhehoitajille oli suunniteltu kaksi noin yhdeksän kuukautta kestävä koulutusta, joista toteutettiin 2009 - 2010. Toista koulutusryhmää ei saatu käyntiin vähäisen osallistujamäärän vuoksi. Pilottikoulutuksen tarkoituksena oli kehittää ja kokeilla uudenlaista toimintamallia perhehoitajien täydennyskoulutukseen ja vertaistukeen. Koulutuksen tavoitteena oli kuulla perhehoitajien näkemyksiä ja kokemuksia heidän arjestaan, etsiä ja syventää tietoa lapsen kasvusta ja kehityksestä sekä kasvatuksesta, lisätä tietämystä lastensuojelusta sekä syventää osaamista vastata perhehoidossa olevien lasten erityistarpeisiin ja ongelmiin. Koulutuksessa tarjottiin perhehoitajille mahdollisuus verkottua Moodle-oppimisympäristön kautta ja saada myös sitä kautta ajantasaista tietoa ja vertaistukea.

Koulutus toteutettiin 9 kuukautta kestävä monimuoto-opiskeluna. Koulutuksen aikana oli kuukausittain yhden tai kahden päivän mittaisia lähijaksoja ja jaksojen välillä on työskentelyä verkossa. Verkkotyöskentely toteutettiin lähinnä keskustelujen ja pienten tehtävien kautta. Lähijaksot koostuvat asiantuntijaluennoista ja erilaisista ryhmäkeskusteluista ja -tuokioista, joissa hyödynnettiin luovia ja toiminnallisia menetelmiä. Lähiopetus tapahtui Joensuussa Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun Tikkarinteen kampuksella.

Sosiaalialan opiskelijat Ritva Kuivalainen ja Sonja Thil tekivät projektissa opinnäyteyön ”Lastensuojelun perhehoitajien kokemuksia vertaistuesta”. Lisäksi projektin innoittamana syksyllä 2010 valmistuu samoin sosiaalialan opiskelijaparin tekemänä opinnäyteyö sijaisisytydestä.

2 LASTENSUOJELUN PERHEHOITO

Oman kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten määrä on jatkuvasti kasvanut jo 15 vuoden ajan. Lastensuojelun sijaishuollon osalta palvelut ovat jatkaneet laitosvaltaistumista ja yhä harvempi sijoitetuista lapsista pääsee sijaisperheisiin. (Ketola 2008, 24 – 28). Lastensuojelun perhehoidon suhteellinen osuus sijaishuollon muotona on laskenut Suomessa viimeisten vuosien aikana. Vuonna 2006 perhehoidossa oli noin 5500 sijoitettua lasta ja nuorta, mikä on 35 % kaikista sijoituksista. Pohjois-Karjalassa ja Keski-Suomessa perhehoidon osuus on noin 45 % ja Etelä- ja Pohjois-Savossa perhehoidon osuus on lähes 40 %. Huolestuttavaa on myös se, että lasten ja nuorten mahdollisuudet päästä sijaisperheeseen ovat voimakkaasti eriarvoistuneet maassamme. Lasten ja nuorten mahdollisuus päästä perhehoitoon on siis sattumanvaraista ja eriarvoista.

2.1 Perhehoitajuus Suomessa

Lastensuojelussa perhehoito tarkoittaa lapsen tai nuoren hoidon, kasvatuksen ja muun ympäri- vuorokautisen huolenpidon järjestämistä sosiaalilautakunnan tehtävään hyväksymässä sopivassa perheessä. Perhehoito antaa lapselle ja nuorelle mahdollisuuden perhe-elämään, mikä edistää hänen perusturvallisuuttaan, psyykkistä, fyysistä ja sosiaalista kehitystään. Perhehoidon tehtävänä on auttaa lasta palaamaan takaisin syntymäperheeseensä silloin, kun se on mahdollista. Perhehoitoa käytetään lastensuojelussa sekä sijaishuollon muotona huostaan otetulle lapselle että avohuollon tukitoimenpiteenä. Perhe voi toimia myös lastensuojelun kriisi- tai tukiperheenä ja tarjota lyhytaikaista perhehoitoa. Tukiperheiden ja lyhytaikaista perhehoitoa tarjoavien perheiden tarve on kasvanut voimakkaasti viime vuosina. (Hakkarainen & Kuukkanen 2008, 5.) Perhehoitoa toteutetaan sekä yksityisenä perhehoitona että ammatillisena perhekotitoimintana.

2.2 Syitä perhehoidon vähyteen Suomessa

Sijaisperhehoitotoiminnan vähäisyyteen ei löydy yhtä selittävää syytä. Yksi syy lienee se, että sijaishuollon sijoituspaikka tarvitaan yleensä nopeasti, jolloin sijoituksen suunnitelmallisuudelle, lapsen ja perheen kohtaamiselle ja lapsen tarpeiden arvioimiselle jää niukasti aikaa. Sijaisperhehoitotoiminnasta ei myöskään tiedoteta riittävästi eikä sijaisperheiden rekrytointiin ole riittävästi resursseja. Sijaisperheiden valmennus, täydennyskoulutus ja tukeminen on sattumanvaraista ja heille tarjotun tuen määrä ja laatu vaihtelee voimakkaasti eri maakunnissa ja kunnissa.

Lapsia ja perheitä tuetaan yhä pitempään avohuollon tukitoimin, jolloin sijoitusvaiheessa olevat lapset ja nuoret ovat eläneet pitkään vaurioittavissa olosuhteissa, tämä lisää sijaisperheiden haasteita ja osaamisen tarvetta. Yhteiskuntapoliittiset linjaukset ovat myös pitäneet pitkään ennallaan perhehoitajien saamat palkkiot ja korvaukset työstään, vaikka samalla työn vaatavuus on lisääntynyt. (Ketola, 2008) Myös kansainvälisesti vertailtuna Suomessa käytetään perhehoitoa erittäin vähän, vaikka perhehoidon kustannukset ovat yli kolme kertaa pienemmät kuin laitossijoitusten.

2.3 Perhehoidon moninaiset haasteet

Lastensuojelun perhehoidossa työskentely vaatii perhehoitajilta vankkaa ammattitaitoa, mahdollisuutta sen päivittämiseen sekä toisaalta verkostoa, jossa aikuiset voivat jakaa kokemuksiaan ja saada vaikeissakin kasvatuksellisissa tilanteissa vertaistukea. Lastensuojelun perhehoitajat toteuttavat vaativaa sijaishuollon kasvatustyötä kodoissaan vailla tukevaa työyhteisöä ja usein mahdollisuutta pohtia eteen tulevia ongelmia tai jakaa kasautuvaa työtakkaa muiden ammattilaisten kanssa. Valmennetuista (Pride-valmennus) sijaisperheistä on pula koko maassa. Samoin perhehoitajien täydennyskoulutukseen ja ammatillisen tiedon päivittämiseen ei ole kiinnitetty riittävästi huomiota.

Perhehoitoa tarvitsevien lasten ja nuorten erilaiset tarpeet edellyttävät perhehoitajien erikoistumista moninaisiin sijoitustarpeisiin:

- sukulaissijoituksiin
- lyhytaikaiseen perhehoitoon
- kriisiperhehoitoon
- nuorten sijoituksiin
- koko perheen sijoituksiin

3 VOIMAVAROJA JA VERTAISTUKEA LASTENSUOJELUN PERHEHOITOON – KOULUTUS

”Voimavaroja ja vertaistukea lastensuojelun perhehoitoon” pilottikoulutus kuului osana sosiaali- ja terveydenhuollon kansallisen kehittämisohjelman (KASTE-OHJELMA 2008 – 2011) Lasten ja perheiden hyvinvointipalveluiden kehittämishankkeeseen Itä- ja Keski-Suomessa 2008 – 2011. Pilottikoulutus toteutettiin 9 kuukautta kestävässä prosessina, jonka tarkoituksena oli kehittää uudenlaisia toimintamuotoja perhehoitajien täydennyskoulutukseen ja vertaistukeen.

3.1 Koulutuksen suunnitteluprosessi

Opetussuunnitelmaa ja koulutusta suunniteltiin tammikuusta 2009 alkaen työryhmässä, johon kuuluivat Joensuun kaupungin lastensuojelun päällikkö, Joensuun kaupungin sijaishuollon työntekijät (vuoden 2010 alusta Joensuun seudun sijaishuoltotoimiston työntekijät), perhehoitaja-äiti sekä ammatillisen perhekodin äiti sekä Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun sosiaali- ja terveystieteiden keskuksen 2 opettajaa. Työryhmän työskentelyyn liittyi myöhemmin mukaan perhehoitoalan kehittäjä. Suunnitteluryhmän kokoontumisia oli kevään 2009 aikana 5 kertaa. Suunnitteluryhmä määritteli koko koulutusprosessin tavoitteiksi:

- kuulla perhehoitajien näkemyksiä ja kokemuksia arjestaan
- etsiä ja syventää tietoa lapsen kasvusta ja kehityksestä sekä kasvatuksesta
- lisätä perhehoitajien tietämystä lastensuojelusta
- syventää tietämystä perhehoitajien lasten erityistarpeista ja ongelmista.

Työryhmä tuotti tavoitteista koulutusprosessin laajemmat teemat, jotka muotoutuivat seuraaviksi:

- perhehoitajien lapset,
- sijaisperheen biologiset lapset,
- perhehoitajien lasten biologisten vanhempien kanssa työskentely,
- perhehoitajien voimaantuminen ja oman työn kehittäminen sekä
- asiantuntijapuheenvuorot

Pilottikoulutuksessa haluttiin myös kokeilla uusia vertaistuen muotoja. Vertaistuki on määritelty kirjallisuudessa kokemukselliseen tietoon pohjautuvaksi sosiaalisesti tueksi, jota annetaan ja saadaan keskenään samankaltaisessa tilanteessa olevien ihmisten välillä. (Jantunen, 2008.) Perhehoitajille suunnattuun pilottikoulutukseen rakennettiin verkkopohjainen oppimisympäristö, jonka tarkoituksena oli tarjota perhehoitajille mahdollisuus verkottua ja sitä kautta saada ajantasaista tietoa ja vertaistukea sekä vaihtaa ajatuksia muiden perhehoitajien kanssa tietoverkkojen avulla. Myös verkkotoiminnan ytimessä on yhteisöllisyys. Verkko-yhteisö muodostuu, kun joukko ihmisiä keskustelee verkossa yhteisen mielenkiinnon kohteena olevista, mielipiteistä ja tunteista herättävistä asioista. Virtuaaliyhteisöt ovatkin uudenlaisia yhteisöllisyyden muotoja. (Heinonen, 2008, Mäkinen 2006). Verkkoympäristön ajateltiin mahdollistavan perhehoitajille seuraavia asioita:

- Perhehoitajien keskinäiset keskustelut verkossa liittyen omaan arkeen
- Sijaishuoltotoimiston kanssa tehtävä yhteistyö: tiedon saanti ja tiedon välittäminen
- Koulutuksen teemoihin liittyvän lisämateriaalin saanti verkon kautta (ohjelmavinkkejä, luentoja, artikkeleita, tuoreita tutkimuksia yms.)

Koulutuksen suunnitteluvaiheessa verkkoympäristöksi valittiin Moodle-oppimisympäristö, mikä on yksi Suomessa yleisimmin käytössä olevista verkko-oppimisympäristöistä. Tähän päädyttiin siksi, että Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulussa on käytössä kyseinen oppimisympäristö, jolloin siihen oli helppo rakentaa perhehoitajille oma ympäristönsä. Joensuun kaupungilla on myös käytössä Moodle-ympäristö, jolloin koulutuksen jälkeen perhehoitajilla ja sijaishuolto-toimistolla on mahdollisuus jatkaa kaupungin Moodlella toimintaansa.

3.2 Koulutuksen kulku ja sisällöt

Täydennyskoulutus toteutettiin 9 kuukautta kestäväenä prosessikoulutuksena, joka on suunnattu ensisijaisesti Joensuun seudun perhehoitajille (7 perhettä/ 2 vanhempaa ja 4 sijaisäitiä yhteensä 18 perhehoitajaa). Yhteinen prosessi rakentui 1-2 kontaktipäivästä / kuukausi. Kontaktipäiviin sisältyy teemanmukaisia luentoja, lyhyitä alustuksia sekä niihin liittyvinä keskustelua ja ryhmätyöskentelyä. Kontaktipäivien väliin kuului teemojen syventämistä verkkotyöskentelyllä ja – keskustelulla Moodle-verkko-oppimisympäristössä

Opintojen pedagogisena ratkaisuisa korostettiin eri menetelmillä vertaiskeskustelun ja – työstämistä. Koulutuspäivien sisältöinä oli asiantuntijaluentoja, erilaisia luovien ja toiminnallisten menetelmien harjoitteita, ryhmäoppimista, vertaistiedonvaihtoa ja keskustelua. Koulutuspäivien välillä käytiin verkko-oppimisympäristössä opintojen teemoihin liittyviä syventävää keskustelua ja vapaata vertaiskeskustelua.

Koska koulutuksessa nähdään tärkeänä ryhmässä syntyvä monialainen keskustelu ja tiedon vaihto, perhehoitajilta edellytettiin kontaktipäiviin sitoutumista. Lisäksi koulutuksessa korostettiin erityisesti ryhmän yhteistä keskustelua ja tiedon syventämistä, mikä mahdollistui Moodle-oppimisympäristön avulla.

Koulutuksen sisällöt:

Teema 1: Perhehoidossa olevat lapset

Teeman tavoitteena on oppia ymmärtämään sijoitettua lasta hänen elämäntilanteessaan perhehoidossa ja jälkihuollossa sekä saada lisää välineitä ja uusia näkökulmia perhehoitajan kasvat- ja kuntouttavaan työhön sekä verkostotyöhön. Sisällöt:

- Polarisoituva lapsuus moninaistuva vanhemmuus asiantuntijaluento 8.10.2009, PsT, psykologian lehtori Merja Korhonen Joensuun yliopisto
- Sijaishuollossa (erityisesti perhehoidossa) olevien lasten kehityksen ongelmat ja kehitykselliset haasteet
- Kasvatus ja kuntouttava toiminta perhehoidossa

Teema 2: Sijaisperheen biologiset lapset

Teeman tavoitteena on tarkastella perhehoidon arkea perheen biologisten lasten näkökulmasta sekä pohtia biologisen lapsen suhdetta niin perhehoitajana toimiviin vanhempiinsa kuin myös sijoitettuihin ”sisaruksiin”. Tarkoituksena on myös nostaa esiin biologisten lasten tarpeita ja etsiä keinoja kohdata ja vastata niihin. Sisällöt:

- Biologisen lapsen asema ja maailma
- Biologisen lapsen suhde vanhempiinsa ja muihin läheisiin aikuisiin
- Biologisten ja sijoitettujen lasten väliset suhteet
- Sijaisperheen biologisten lasten suhde perhehoidon verkostoissa toimiviin aikuisiin

- Sijaisperheen biologiset lapset – opinnäytetyön esittely

Teema 3: Perhehoidossa olevien lasten biologisten vanhempien kanssa työskentely

Teeman tavoitteena on tarkastella sijaisvanhempien ja biologisten vanhempien välisen työskentelyn haasteita eri näkökulmista sekä syventää tietämystä jaetusta vanhemmuudesta ja kehittää käytäntöjä jaetun vanhemmuuden ylläpitämiseksi. Sisällöt:

- Lasten biologisten vanhempien kanssa työskentelyn lähtökohdat ja haasteet
- Lapsen edun ja oikeuksien näkökulma biologisten vanhempien kanssa työskentelyssä
- Yhteistyökäytännöt ja –tavat
- Jaettu vanhemmuus
- Perheen jälleenyhdistäminen

Teema 4: Perhehoitajien voimaantuminen ja oman työn kehittäminen

Teeman tavoitteena on löytää uusia mahdollisuuksia perhehoitajana voimaantumiseen ja työssä jaksamiseen sekä luoda väyliä perhehoitajien keskinäiseen verkottumiseen ja tukeen. Teeman tavoitteena on myös kehittää oman työn reflektointia sekä työmenetelmiä arjessa jaksamiseen. Sisällöt:

- Perhehoitajan voimaantuminen ja työssä jaksaminen – työvälineitä arkeen
- Voimaannuttavia kokemuksia
- Perhehoitotyön käytäntöjen kehittäminen

Teema 5: Lastensuojelutyön ja kasvatuksen asiantuntijoiden puheenvuoroja ajankohtaisista teemoista

15.1.2010: Erikoissairaanhoitaja, seksologi Tarja Sandberg, Väestöliitto: Lapsen ja nuoren aggressio ja seksuaalikasvatus – haasteet perhehoidossa olevilla lapsilla.

28.1.2010: Professori Liisa Keltikangas-Järvinen, Helsingin yliopisto

Koulutuspäivien teemat, sisällöt ja toteuttamistavat:

TEEMA	AIHE	OPETTAJA/t	TOTEUTUS
11.9.2009 ORIENTOITUMINEN PI- LOTTI-KOULUTUKSEEN	<ul style="list-style-type: none"> • Aloitus • Ryhmytyminen • Moodle-oppimisympäristöön tutustuminen • Perhehoitotyö osana lastensuojelua • Perhehoitotyö kasvatuksena 	AMK: <ul style="list-style-type: none"> • Sari Johansson • Riitta DalMaso • Terttu Moilanen • Tommi Kinnunen Sijaishuoltotoimiston henkilökunta	Toiminnallisia ryhmäytymisharjoitteita, verkko-työskentelyä, keskustelua
8 – 9.10.2009: PERHEHOIDOSSA OLE- VAT LAPSET	<ul style="list-style-type: none"> • Polarisoituva lapsuus, moninaistuva vanhemmuus • Lapsen kasvatustehtävät ja kasvatus 	<ul style="list-style-type: none"> • PsT Merja Korhonen; Itä-Suomen yliopisto AMK: <ul style="list-style-type: none"> • Riitta DalMaso • Sari Johansson Sijaishuoltotoimiston henkilökunta	Luento, ryhmä-työskentely, keskustelu toiminnallisi harjoitteita

<p>5.- 6.11.2009: PERHEHOIDOSSA OLE- VAT LAPSET</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Turvaton ja traumaattinen lapsuus ja haastava käyttäytyminen – Miten tukea ja auttaa lasta arkipäivän tilanteissa? • Roolimallit ja kasvatus • Luovia ja toiminnallisia menetelmiä 	<ul style="list-style-type: none"> • Psykologi Timo Posti <p>AMK:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Riitta DalMaso • Sari Johansson <p>Sijaishuoltotoimiston henkilökunta</p>	<p>Luento, ryhmä-työskentely, koontikeskustelu, toiminnallisia harjoitteita</p>
<p>3.- 4.12.2009: SIJAISPERHEEN BIOLOGISET LAPSET</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Aikuistuneiden biologisten lasten sijaissisaruskokemuksia • Sijaissisaruus sijoitetun lapsen silmin • Sijaisperheen vanhemmat erilaisten kasvatuksellisten haasteiden ristitulessa • Moodle- työskentelyn kehittäminen • Välineitä tunnetyöskentelyyn lapsen ja nuoren kanssa 	<ul style="list-style-type: none"> • Sosionomit Anna Elia ja Heini Timonen <p>AMK:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Riitta DalMaso • Sari Johansson <p>Sijaishuoltotoimiston henkilökunta</p>	<p>Luento, ryhmä-työskentely, verkkotyöskentely, luovat menetelmät</p>
<p>15.1.2010: ja 28.1.2010: ASiantuntija- puheenvuorot</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Lapsen seksuaalinen kehitys • Lapsen ja nuoren kehitysportaat: haastavat tunteet ja itsenäistyminen • Lapsen temperamenttityypit • Mistä lapsen stressissä on kyse? 	<ul style="list-style-type: none"> • Kliininen seksologi Tarja Sandberg, Väestöliitto • Professori Liisa Keltikangas-Järvinen <p>Mukana myös:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Riitta DalMaso • Sari Johansson • Sijaishuoltotoimiston henkilökunta 	<p>Luento ja keskustelu</p>
<p>29.1.2010: SIJAISPERHEEN BIOLOGI- SET LAPSET</p>	<ul style="list-style-type: none"> • ”Palapelilapsi” harjoitus • Lapsen stressi ja seksuaalisuus sijaisperheiden kasvatustyön haasteena 	<p>AMK:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Riitta DalMaso • Sari Johansson <p>Sijaishuoltotoimiston henkilökunta</p>	<p>Luento, harjoitteita, ryhmätyöskentely</p>

<p>18.- 19.3.2010: PERHEHOIDOSSA OLEVI- EN LASTEN BIOLOGISTEN VANHEMPIEN KANSSA TYÖSKENTELY</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Moodle-tehtävän purkua ja orientoitumista teemaan • Sijaisperheen ja biovanhempien yhteistyö 	<p>AMK:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Riitta DalMaso • Sari Johansson <p>Sijaishuoltotoimiston henkilökunta</p>	<p>Luento, ryhmätyöskentely, -keskustelu</p>
<p>15.- 6.4.2010: PERHEHOIDOSSA OLEVI- EN LASTEN BIOLOGISTEN VANHEMPIEN KANSSA TYÖSKENTELY / PERHEHOITAJIEN VOI- MAANTUMINEN JA OMAN TYÖN KEHITTÄMINEN</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Lapsi bio- ja sijaisvanhempien välissä • Haasteet ja voimavarat perhehoitajan arjessa, aiheen tutkiminen toiminnallisin menetelmin 	<p>AMK:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Riitta DalMaso • Sari Johansson • Terttu Moilanen <p>Sijaishuoltotoimiston henkilökunta</p>	<p>Luento, toiminnalliset harjoitteet</p>
<p>20.- 21.5.2010: PERHEHOITAJIEN VOI- MAANTUMINEN JA OMAN TYÖN KEHITTÄMINEN</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Toiminnallinen kevätretki ja yhteisen koulutusprosessin päätös • Koulutuksen arviointi- ja palautekeskustelu • Joensuun seudun lastensuojelun sijaishuollon ja perhehoidon tulevaisuuden suuntaviivat ja visiot • Koulutuksen päättäminen 	<p>AMK:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Riitta DalMaso • Sari Johansson • Vs. sosiaalipalvelujen johtaja Karri Poutanen 	<p>Retki, toiminnalliset harjoitteet, luento, palautekeskustelu ja koulutuksen päättäminen</p>

4 VOIMAVAROJA JA VERTAISTUKEA LASTENSUOJELUN PERHEHOITOON – PILOTTIKOULUTUKSEN ARVIOINTI

4.1 Osallistujien näkökulma

Viimeisellä koulutuskerralla toukokuussa 2010 tehtiin koulutuksen arviointi. Arviointi toteutettiin Learning Cafe – menetelmää soveltaen. Opiskelijat jaettiin neljään ryhmään, jotka kulkivat arviointipaikasta toiseen ja kirjoittivat näkemyksiään/ajatuksiaan kunkin kysymyksen alle. Arvioinnissa käytetyt kysymykset olivat:

1. Mitä mieltä olitte koulutuksen asiasisällöistä?

- Mitä olette oppineet
- Mitä olisitte halunneet lisää
- Mielipiteenne luennoinnista, ryhmätöistä, keskusteluista.
- Koulutuksesta vastanneiden opettajien toiminta?

2. Mitä mieltä olitte koulutuksen käytännön järjestelyistä?

- Toimiko päivien rytmitys (2 päivää /kk)?
- Toimiko päivien pituus (klo 9-16)?
- Ulkoiset puitteet (luokkatilat, tauot jne.)?

3. Yhteistyö Joensuun kaupungin / sijaishuoltotoimiston kanssa?

- Mikä mielestänne oli sijaishuoltotoimiston rooli koulutuksessa?
- Millaista roolia olisitte toivoneet?

4. A) Miten koitte toiminnallisuuden ja luovat menetelmät?

- Opiskelijoiden ohjaamina?
- Opettajan ohjaamana?

B) Millaisia olivat kokemuksenne verkkotyöskentelystä

- Kokemuksenne Moodle-oppimisympäristöstä ja sen käytöstä
- Kokemuksenne vertaistuesta verkossa

5. Visioikaa mitä tulevaisuudessa vastaavan koulutuksen järjestelyissä olisi hyvä huomioida.

Koulutuksessa opiskelijat totesivat oppineensa ammatillista otetta ja armollisuutta itseään kohtaan. Lisäksi he kokivat oppineensa toisiltaan ja saaneensa teoriatietoa käytännön tueksi. Toteutuneiden sisältöjen lisäksi osallistujat olisivat toivoneen syvempää paneutumista sijoitettujen lasten elämäntilanteeseen, selityksiä siitä, mistä esim. lapsen käyttäytyminen johtuu ja selkeitä pohdintoja ja ”täsmäratkaisuja” sijaislasten ongelmiin.

Luentojen osalta, varsinkin vierailevien luennoitsijoiden kohdalla odotukset olivat olleet suuremmat kuin mitä osanottajat lopulta kokivat saaneensa. Pettymystä oli tuottanut esimerkiksi se, että heiltä oli etukäteen pyydetty aiheita, joita luennoitsija käsittelee, mutta toteutuksessa aiheisiin ei sitten mentykään. Osasta luentoja opiskelijat kokivat saaneensa paljonkin tukea omaan arkeensa, mutta toisaalta he kokivat että luennot olivat osin olleet liian yleistasoisia.

Keskustelut ja ryhmätyöt osallistajat kokivat taas erittäin antoisiksi.

Koulutuksen vastuuhenkilöiden toimintaan sisällön jäsentelyn ja tuottamisen suhteen todettiin, että toiminnassa näkyi vielä pilottihankkeen epävarmuus ja siitä puuttui täsmällinen tieto siitä, mitä/millaista tietoa sijaisvanhemmat ensisijaisesti tarvitsisivat. Toisaalta järjestäjiin kouluttajina oltiin tyytyväisiä.

Koulutuksen järjestelyjen osanottajat totesivat kokonaisuutena toimineen. Päivien rytmitykseen (2 päivää /kk) oltiin tyytyväisiä. Osanottajat pitivät hyvänä sitä, että koulutusprosessin kaikki lähipäivät oli määritetty jo etukäteen. Tämä helpotti lastenhoidon ja muun toiminnan järjestelyjä.

Päivien pituus (klo 9-16) olisi osanottajien mukaan voinut olla joustavampi: joillain kerroilla toiveena olisi ollut, että keskustelua luentojen jälkeen olisi voitu jatkaa vaikka 17–18, jotta asiat olisi saatu käsiteltyä loppuun. Tällöin toista päivää olisi voinut lyhentää.

Ongelmia päiviin tuotti koulutuspaikan parkkipaikat. Osanottajat totesivat parkkipaikan löytämisen vaikeaksi ja olisivat toivoneet, että heille olisi etukäteen varattu paikat. Oppilaitosympäristöä ei koettu kovinkaan viihtyisäksi, siksi toiveena oli paikan vaihtelu. Toiseksi viimeisen päivän yhteinen ”kevätretki” Utran saareen koettiin todella hyvänä. Samoin sijaishuoltotoimiston koulutuksen rinnalla järjestämät yleisöluentotilaisuudet, joihin osanottajilla oli mahdollisuus osallistua, oli koettu hyvinä.

Yhteistyön Joensuun kaupungin sijaishuoltotoimiston kanssa todettiin jääneen taustatyön tekemiseen ja koulutuksen suunnitteluun osallistumiseen. Muuten sijaishuoltotoimiston työntekijöiden rooli nähtiin passiivisena. Heidän roolinsa koulutuspäivissä oli koettu kuuntelijoiksi, eivätkä osanottajat kokeneet saaneensa heiltä vastuksia askarruttaviin asioihinsa. Osallistujien odotus oli ollut, että sijaishuoltotoimiston työntekijät olisivat huolehtineet koulutuksen näkyvästä ja reilusta markkinoinnista samoin kuin koulutukseen liittyvien korvausten ja muiden käytännön järjestelyjen koordinoinnista ja tiedottamisesta sekä huolehtineet kaikille osallistujille samat etuudet. Lisäksi toiveena olisi ollut sijaisperheiden palkitseminen (esim. korotus korvauksiin, kiitos osallistumisesta, virkistysviikonloppu kurssin päätyttyä). Varsinaisen koulutuksen sisällä osallistujat olisivat toivoneet myös sijaishuoltotoimiston työntekijöiltä näkyvää, rohkeaa ja aktiivista osallistumista keskustelun ja lisäksi avointa mielipiteiden ilmaisemista esimerkiksi paneelikeskusteluun osallistumalla sekä luentojen pitämistä.

Toiminnalliset ja luovat menetelmät osanottajat kokivat hyvinä. Toisaalta he näkivät työskentelyn vaihteluna ”ainahan se voittaa luennolla istumisen” ja toisaalta hyvänä keinona katkaista rankkojakin aiheita. Luovat toiminnalliset menetelmät nähtiin myös hyvänä keinoja työstää tunteita ja vaikeitakin kokemuksia sekä opetella asettumista toisten asemaan. Osanottajat totesivat kuitenkin, etteivät menetelmät sovi kaikille. Toiveena olisi ollut konkreettisten ohjeiden tms. saaminen ”lapsille kotiin viemisiksi”. Kokemukset olivat hyviä sekä opettajan että opiskelijoiden ohjaamista tunneista.

Verkkotyöskentelyn osanottajat kokivat hyvänä vertaistuen mahdollisuutena, mutta totesivat sen käytön jääneen vähäiseksi perheen arjen pyörittämisen keskellä. Toiveena oli, että verkkotyöskentelylle olisi nimetty ohjaava henkilöä, joka ylläpitäisi keskustelua. Moodle-oppimisympäristö koettiin hyvänä alustana.

Kehittämiskohteina osanottajat näkivät lastenhoidon järjestämisen joko rahallisena korvauksena tai koulutuspaikan yhteyteen järjestetyssä lastenhoitopaikassa. Toiveena oli myös koulutukseen sisältyvä koko perheelle suunnattu koulutus ja virkistysviikonloppu, joissa ohjelmaa olisi erillisenä lapsille ja aikuisille ja toisaalta yhteistä toimintaa koko perheille perhehoitajayhteisönä.

Osanottajat toivoivat myös lapsille omaa vertaistukiryhmää.

Sosiaalitoimen edustajien/ sijaishuoltotoimiston roolin selkeyttäminen ja aktiivinen sisällöllinen osallistuminen lähipäiviin nousi esiin kehittämistarpeena samoin kuin koulutuspäivinä järjestetty mahdollisuus henkilökohtaiseen ohjaukseen tarpeen vaatiessa.

Toiveena oli myös mahdollisuus säännöllisiin päivityskoulutuksiin nyt muotoutuneena ryhmänä 1-2 kertaa vuodessa.

Yhteenvedona voidaan todeta osanottajien olleen tyytyväisiä koulutuskokonaisuuteen ja myötä syntyneeseen vertaistukeen. Kritiikkiä saivat tiloihin ja järjestelyihin liittyen lähialueen parkkipaikkojen vähyys ja lastenhoidon puute. Sijaishuoltotoimiston roolin olisivat osanottajat toivoneen olevan selkeämpi ja vahvempi.

4.2 Kouluttajien näkökulma

Koulutuksen järjestäjien näkökulmasta koulutuksen suunnitteluprosessi, jolla tuotettiin koulutuksen kokonaisuus ja sisällöt oli onnistunut. Toteutusvaiheessa lähijaksojen aikana luentojen ja keskusteluajan välinen suhde näyttäytyi hyvänä.

Osanottajilla oli selkeä tarve keskustella sekä suurena ryhmänä että pienryhmissä. Perhehoitajien arki tuottaa monenlaisia haasteita, joita heillä on tarve jakaa vertaisten kanssa. Kokemuksen jäsentäminen suhteessa tietoon on kuitenkin arjen keskellä vaikeaa. Siksi koulutuspäivien aikana keskustelua pyrittiin jäsentämään määrittämällä keskusteluaiheita suhteessa luennoilla käsiteltyihin asioihin. Keskusteluaiheet ja teemat osoittautuivat onnistuneiksi samoin kuin keskusteluille varattu aika. Jonkin teeman kohdalla keskustelu syveni ja laajeni käsittelemään myös sen rajapinnoilla olevia teemoja. Koska koulutuksen järjestäjät useimmilla kerroilla olivat myös sisällön tuottajia, voitiin näissä kohdin keskustelua jatkaa ja syventää ilman aikataullisia paineita.

Ulkopuolisten luennoitsijoiden aihepiirit määritettiin suunnittelutyöryhmässä. Asiantuntijoiden luennot jäävät aina hiukan yleisluonteisiksi. Siksi pyrkimyksenä oli luentoja seuraavana koulutuspäivänä työstää asiantuntija luennosta nousseita aiheita. Joidenkin luentojen kohdalla tämä näytti olleen hyvä käytäntö, toisten kohdalla taas toimimattomampi. Toisaalta kouluttajina toimivat myös sellaiset asiantuntijat, jotka rakensivat kokonaisuutensa dialogisesti. Näihin kokonaisuuksiin osanottajat kohdistivat suuria odotuksia, mistä johtuen myös pettymys oli suuri, kun odotukset eivät täyttyneetkään.

Sijaishuoltotoimiston näkyvämpi ja aktiivisempi rooli koulutuksessa olisi myös koulutuksen toteuttajien näkökulmasta ollut suotavaa. Näin toteutettuna sijaishuoltotoimiston henkilökunta otti vierailijan roolin, mikä ei vastannut osanottajien odotukseen.

Aiheiden työstäminen luovien ja toiminnallisten menetelmien avulla osoittautui hyväksi käytänteeksi. Perhehoitajan arki tuo mukanaan kokemuksia, joiden jakaminen ja työstäminen kes-

kusteluissa saattaa olla vaikeaa. Kun asiaa tai kokemusta on vaikea kuvata tai kokemus on niin tunnetasoinen, ettei sitä kykene sanottamaan, tarjoavat luovat ja toiminnalliset menetelmät toisenlaisen väylän niiden työstämiseen. Harjoitteilla kyettiin myös vahvistamaan ryhmäytymistä ja rakentamaan luottamusta osanottajien välille.

Yhdellä tapaamiskerralla osanottajat tutustuivat lapsille suunnattuihin luoviin ja toiminnallisiin harjoitteisiin ja välineisiin, joita he voivat käyttää työstäessään perhehoitolastensa kanssa näiden kokemuksia.

5 YHTEENVETO JA KEHITTÄMISKOHTEET

Voimavaroja ja vertaistukea lastensuojelun perhehoitoon pilottikoulutus vastasi selvästi lastensuojelun perhehoitajien täydennyskoulutus- ja vertaistoimintatarpeisiin. Koulutuksessa saavutettiin sille asetetut sisällölliset tavoitteet. Koulutuksessa pystyttiin luomaan myös lastensuojelun perhehoitajille suunnatun täydennyskoulutuksen perusmalli, jota voidaan soveltaa myös muualla. Tulevaisuudessa toteutettavissa koulutuksissa tulee kuitenkin huomioida / kehittää vielä seuraavia asioita:

- Perhehoitajien osallistumisen ja sitoutumisen mahdollistaminen koulutukseen: lastenhoitoapu, kulukorvaukset yms.
- Verkkotyöskentely on tulevaisuutta: verkkoympäristöjen luominen perhehoitajien tarpeisiin.
- Luovien ja toiminnallisten menetelmien selkeämpi integroiminen koulutuksen teemoihin.
- Sijaishuollon työntekijöiden nykyistä aktiivisempi rooli koulutuksen toteutuksessa.

LÄHTEET

Hakkarainen, P. & Kuukkanen, M. 2008. Perhehoidon tietopaketti. Perhehoitajaliitto ry.

Heinonen, U. 2008. Sähköinen yhteisöllisyys. Kokemuksia vapaa-ajan, työn ja koulutuksen yhteisöistä verkossa. Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen laitoksen julkaisuja XIV. Vaajakoski: Gummerus Kirjapaino Oy.

Jantunen, E. 2008. Osalliseksi tuleminen – masentuneiden vertaistukea jäsentävä substantiivinen teoria. Tampere: Juvenes Print Oy.

Ketola, J. 2008. Perhehoito ennen ja nyt. Lasten ja nuorten perhehoito. Teoksessa Ketola, J. (toim.) Sijoita perheeseen. Perhehoito inhimillisenä ja taloudellisena vaihtoehtona. Juva: PS-kustannus.

Mäkinen, O. 2006. Internet ja etiikka. Helsinki BTJ Kirjastopalvelu Oy